

С.М. Прищеп

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
к.п.н., доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

С.М.Прищеп

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины
к.п.н., доцент кафедры педагогики и образовательного менеджмента

S.M.Pryschepa

Candidate of science, docent
Department of Pedagogy and Educational Management
Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПІДПРИЄМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ПОНЯТИЯ «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ»

THE ESSENCE AND THE CONTENT OF THE CONCEPT "ENTREPRENEURIAL COMPETENCE"

Анотація. У статті визначено актуальність та важливість впровадження компетентнісного підходу у навчально-виховному процесі. Проаналізовано сутність та зміст поняття «підприємницька компетентність». На основі нормативних документів подано основний перелік ключових компетентностей. Окреслено рівневу структуру компетентностей, яка складається з трьох рівнів: ключові, загальногалузеві, предметні компетентності. У статті виділено три групи (соціальні, мотиваційні, функціональні) компетентностей.

Ключові слова: підприємницька компетентність, компетентнісний підхід, ключові, загальногалузеві, предметні компетентності; вікові етапи учнів.

Аннотация. В статье определена актуальность и важность внедрения компетентностного подхода в учебно-воспитательном процессе. Проанализированы сущность и содержание понятия «предпринимательская компетентность». На основе нормативных документов подано основной перечень ключевых компетенций. Определено уровневую структуру компетенций, которая состоит из трех уровней: ключевые, общепрофессиональные, предметные компетентности. В статье выделены три группы (социальные, мотивационные, функциональные) компетенций.

Ключевые слова: предпринимательская компетентность, компетентный подход, ключевые, общепрофессиональные, предметные компетентности; возрастные этапы учеников.

Annotation. The article determines the actuality and importance of implementing of competence-based approach in the educational process. Analyzed the essence and the content of the concept "entrepreneurial competence". On the basis of regulations presents the main list of key competencies. Outlined tiered structure of competencies consisting of three levels: key, industry-wide and subject. The article allocates three groups (social, motivational, functional) competencies.

Keywords: entrepreneurial competence, competence-based approach, key, industry-wide, subject competences; pupils' age stages.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах входження України до нових ринкових відносин надзвичайно важливою проблемою є економічна підготовленість молоді до життя в суспільстві, їх активної діяльності в нових ринкових умовах. Державний стандарт орієнтує педагогічних працівників не лише на зміст навчально-виховного процесу, але й на той підхід, за яким повинно відбуватися навчання

Останнім часом у педагогіці стала популярною концепція компетентності, в основі якої закладена ідея формування компетентності людини, яка має необхідні знання, професіоналізм і високі моральні якості, а також спроможна адекватно діяти у відповідних ситуаціях і брати на себе відповідальність за певну діяльність.

На основі нормативних державних документів (Освіта України (XXI століття), Національна програма виховання учнівської молоді України та ін.) така система освіти є дуже ефективною, адже спрямована на гуманізацію та демократизацію навчально-виховного процесу.

Важливість та актуальність цієї проблеми підтверджується реалізацією численних проектів, зокрема, сьогодні, в рамках українсько-польського проекту «Уроки з підприємницьким тлом» простежується можливість формувати підприємницьку компетентність серед молоді не тільки на уроках економіки чи основ підприємницької діяльності, а й у рамках інших шкільних предметів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі різних аспектів компетентнісного підходу в освіті присвятили свої дослідження вітчизняні та зарубіжні дослідники. Серед них Н. Бібік, Л. Ващенко, Б. Гершунський, Т. Добудько, А. Маркова, О. Пошетун, О. Проценко, О. Савченко, М. Скаткін, А. Хуторський та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вищезазначені дослідники вивчали питання сутності компетентнісного підходу, характеристики його складових, моніторинг рівнів досягнень компетентностей, технологію формування ключових компетентностей, проте сутності та важливості формування підприємницької компетентності у підлітковому віці не зовсім вивченні в повній мірі

Формулювання цілей статті. На основі вивчення та аналізу літератури з'ясувати та проаналізувати сутність, зміст поняття «підприємницька компетентність», особливості, сучасні тенденції формування підприємницької компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми вже зазначали, що компетентнісний підхід в сучасній освіті на сьогодні є дуже актуальним, адже даний підхід передбачає особистісно орієнтоване навчання, спрямоване на розвиток індивідуальності учня, його самовизначення та самоактуалізацію, самореалізацію та соціалізацію.

За твердженням дослідниці В. Химинець [7] саме компетентнісний підхід переміщує акценти із процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати здобуті знання й набутий досвід у різних ситуаціях.

Для визначення сутності поняття «компетентність» варто простежити визначення даного поняття у словниках та працях учених.

Поняття «компетентний» в українських та російських словниках тлумачиться як кваліфікований; тямущий; добре обізнаний, авторитетний в

певній галузі. Термін «компетенція» використовується частіше для визначення меж дії фахівця, а «компетентність» – для оцінки якості його діяльності.

Компетентність (у перекладі з лат. «competentia») це інтегративне утворення особистості, що поєднує знання, уміння, навички, досвід й особистісні якості, які зумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності [6].

У тлумачному словнику іншомовних слів поняття «компетентність» розглядається як здатність установити й реалізувати зв'язок між «знанням – умінням» і ситуацією.

За словами О.Савченко компетентність – це спеціально структурована сукупність знань, умінь, навичок, ставлень, певного досвіду, що набуваються у процесі навчання та особистого пізнавального і життєвого досвіду [5].

Дослідниця стверджує, що компетентна людина застосовує стратегії, найсприятливіші для виконання окреслених завдань.

Зараз все більшого значення набуває концепція ключових компетентностей, де «ключові компетентності» розуміється вченими як знання, уміння, навички, цінності, що становлять особистісні та суспільні аспекти життя та діяльності.

На основі вивчення психолого-педагогічної літератури визначено, що виділяють три групи компетентностей:

- соціальні,
- мотиваційні;
- функціональні.

Можна стверджувати, що кожному віковому етапу властиві певні компетентності, тому варто зазначити, що система компетентностей має рівневу структуру (рис. 1)

Рис 1.Рівнева структура системи компетентностей

Згідно рис 1. подані компетенції, які мають бути притаманні для різних вікових етапів, зокрема вченні вважають, що кожен старшокласник (випускник) школи повинен набути навчальну, культурну, громадянську, соціальну та підприємницьку компетентності.

У робочій програмі Європейської комісії визначено ключові (базові, життєві, міжпредметні, транспредметні) компетентності для життя, зокрема [8]:

1. Навчальна компетентність – передбачає що учень сам визначає мету діяльності або приймає мету вчителя, проявляє зацікавленість у навчанні, докладає зусиль, організовує свою працю для досягнення результату, усвідомлює свою діяльність та прагне її вдосконалити, має уміння й навички самоконтролю та самооцінки.

2. Соціальна компетентність, яка передбачає здатності аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства, визначаючи в

них власне місце, проектувати стратегію свого життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп, відповідно до соціальних норм та правил.

3. Загальнокультурна компетентність – стосується формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, принципи толерантності, плюралізму.

4. Здоров'язберігаюча компетентність – під якою розуміють характеристики, властивості учня, які спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я, здоров'я свого та власного оточення.

5. Компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій, які передбачають здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб ринку праці. Вони пов'язані з якостями технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах інформаційного суспільства.

6. Громадянська компетентність – передбачає вміння в учнів орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування.

7. Підприємницька компетентність, відповідно до цього документу «підприємницька компетентність» є однією з головних, вона передбачає реалізацію здатності в учнів:

- співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними ресурсами, інтересами і потребами інших людей та суспільства;
- організовувати власну трудову та підприємницьку діяльність і роботу колективу, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин;
- аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці;
- складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та особисті бізнес-проекти;

- презентувати й поширювати інформацію про результати власної економічної діяльності та діяльності колективу.

У Європейській довідковій системі підприємницька компетентність трактується як здатність особистості втілювати ідеї в сферу економічного життя, як інтегрована якість, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також спроможності планувати та організовувати підприємницьку діяльність [8].

Аналізуючи праці вчених щодо формування підприємницької компетентності, зокрема О. Проценко зазначає, що це складний, суперечливий, рівневий процес, який передбачає опанування особистістю підприємницьких знань, та становлення підприємницької поведінки та свідомості [4].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, ми трактуємо поняття «підприємницька компетентність» як сукупність якостей, знань, які допомагають особистості успішно та якісно вирішувати бізнес-завдання та досягати високих результатів в підприємницькій діяльності.

Формування підприємницьких умінь відбувається вже тоді, коли учні беруть участь в учнівському самоврядуванні та дослідницькій діяльності, виконують роль організаторів шкільних справ, обирають майбутню професію, планують створення власної справи тощо.

Проте, вже на сучасному етапі формування підприємницької компетентності починається з початкової школи, адже на основі ринкових умов, вже на даному віці молодші школярі мають ознайомитися з основами економічних істин, понять, категорій, явищ, з потребами людей.

Слід зазначити, що формування підприємницької компетентності пов'язане не тільки з тим, як учням викладають економіку, а з усією системою навчання та виховання в школі.

Тому дослідники з даної галузі зазначають, що в початковій школі ще немає курсу економіки, тому варто формувати підприємницьку компетентність на основі інтегрованих уроків: з математикою, логікою, образотворчим мистецтвом, природознавством.

Для учнів молодшого шкільного віку було розроблено програму «Цікава економіка» для 2-4 класів.

Розробники програми стверджують, що молодші школярі здатні усвідомлювати значення підприємницької компетентності шляхом опанування таких умінь: вміння раціонально використовувати матеріал, об'єктивно оцінювати результати праці, чесно та сумлінно ставитися до своїх обов'язків.

Для учнів основної та старшої школи надзвичайно важливе є отримання необхідних знань про умови та особливості підприємницької діяльності, точніше, усвідомити, наскільки важлива та потрібна для сучасного суспільства.

На сьогодні розроблена велика кількість програм економічного спрямування для основної школи: «Економіка для 10 класу», «Географія світового господарства з основами економіки», «Комерційна географія», «Фінансова математика», «Основи підприємницької діяльності», «Основи менеджменту», «Клієнт банку» [3].

Всі названі програми курсів повинні забезпечувати розвиток економічного мислення, формування стійких професійних інтересів, необхідних при виборі майбутньої професії.

Розробники програм стверджують, що формування підприємницької компетентності відбувається впродовж кількох етапів [3]:

- I етап (мотивація) – усвідомлення учнем цілей, змісту підприємницької діяльності;
- II етап (актуалізація) – окреслення необхідного досвіду діяльності учнів в економічній сфері життя людини;
- III етап (опанування) – теоретичний і практичний навчально-інформаційний блок з питань підприємницької діяльності в економічній сфері суспільного життя;
- IV етап (самоаналіз) – аналіз отриманих результатів та співвіднесення їх із передбачуваними.

За твердженнями науковців щоб формування підприємницької компетентності було успішним варто використовувати найновіші форми

роботи, зокрема тренінги: бізнес-тренінги, управлінські, лідерські та корпоративні тренінги.

Відповідно до формування підприємницької компетентності дослідниця Л. Медвідь [3] пропонує застосовувати такі види тренінгів:

- 1) професійний тренінг (бізнес-тренінг, бізнес-освіта, корпоративний, маркетинг-тренінг);
- 2) тренінг лідерства (ведення переговорів, управління персоналом);
- 3) соціально-психологічний тренінг (зорієнтований на розвиток соціально-психологічних характеристик особистості підприємця);
- 4) комунікативний тренінг (формування комунікативних умінь, розв'язання конфліктів, міжособистісне спілкування, успішне ведення переговорів).

Можна зазначити, що формування підприємницької компетентності є надзвичайно важливою справою, адже знання, уявлення про умови та особливості підприємницької діяльності вкрай необхідні для підростаючого покоління, яке вже скоро увійде в доросле самостійне життя.

На основі вищезазначеного цілеспрямоване формування підприємницької компетентності сприятиме повноцінному розвитку, що готова змінювати, удосконалювати умови свого життя та суспільства, вільно обирати життєвий шлях.

Висновки з даного дослідження та перспективи. Одним із завдань, які вирішує сучасна школа, є формування фізично, духовно, інтелектуально, психологічно підготовленого до самостійного життя школяра.

Глобалізація, прискорений науково-технічний прогрес диктують, що суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, поведінки, орієнтованої на успіх, саморегуляцію, самоактивність.

Подальшого вивчення потребують питання діагностики підприємницької компетентності, розроблення ефективних форм та методів формування

підприємницької компетентності учнів підліткового віку, порівняльний аналіз формування підприємницької компетентності в школах України та Європи.

Список літератури:

1. Бібік Н. Компетентність у навчанні / Н. Бібік // Енциклопедія освіти / АПН України, гол.ред. В. Кремень. – К. : Юріком Інтер, 2008. – 408 с.
2. Заблоцька О. Компетентнісний підхід як освітня інновація : порівняльний аналіз / О. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 40. – Серія : Педагогічні науки. – 2008. – С. 63-68.
3. Назаренко Г. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів / Г.Назаренко // [метод. посібник]. – Черкаси : ЧОШОПП, 2014. – 68 с.
4. Проценко О. Підприємницькі уміння як складник життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30 (83). – С. 298-301.
5. Савченко О. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі / О. Савченко // Педагогічна наука : історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2010. – Випуск № 3. – Електронний ресурс – Режим доступу : <http://www.intellct-invect.org.ua>
6. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / Химинець В. – Режим доступу : <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>